

Remissvar

Finansdepartementet

Vårt diarienummer:
2025-04289

Ert diarienummer:
Fi2025/01857

Datum:
2026-02-03

Produktivitetskommissionens slutbetänkande

Vinnovas övergripande ställningstaganden

Vinnova stödjer Produktivitetskommissionens övergripande analys av produktivitetstillväxtens centrala betydelse för välfärdsutveckling, strukturomvandlingens betydelse för produktivitetstillväxt och innovationers avgörande betydelsen för produktiva företag.

Vinnova håller också med om de utgångspunkter för produktivitetstillväxt och de principer för produktivitetstillväxt som kommissionen baserar sin analys på. Produktivitetstillväxt drivs av konkurrens och omvandlingstryck på effektiva marknader. Politiken därför bör säkerställa att marknadsmekanismerna får verka så effektivt som möjligt. Internationell handel, internationella värdekedjor och välfungerande internationella marknader är av avgörande betydelse för produktivitetstillväxt.

Vinnova stödjer Produktivitetskommissionens slutsats att teknisk utveckling och innovation är de främsta drivkrafterna bakom den långsiktiga produktivitetstillväxten i ekonomin. Vinnova håller även med kommissionen i att viktiga faktorer för teknisk utveckling och innovation är investeringar i FoU, spridning av kunskap och innovation, goda förutsättningar för innovativt entreprenörskap och en god företagsdynamik. Kommissionen anser att politiken bör fokusera på de bredare ramvillkoren för innovativ verksamhet och inte på selektiva stöd till särskilda företag, branscher eller teknikområden. De ramvillkor som bedöms kunna förbättras för kopplingarna mellan näringsliv och akademi så att företagen kan dra nytta av forskningen samt företagets kompetensförsörjning. Produktivitetskommissionen anser också att mer banbrytande forskning bör uppmuntras.

Vinnova håller i grunden med om betydelsen av Produktivitetskommissionens principer för FoU-politiken. Det finns dock viktiga begränsningar i kommissionens analys som har stor betydelse för de slutsatser som dras och de rekommendationer som ges:

- Stora genomgripande geopolitiska förändringar i de globala ramvillkoren för forskning, innovation och innovativa företag har påtagligt förändrat Sveriges förutsättningar.
- Systemförändrande innovation av stor betydelse för samhällets utveckling, hållbarhet och säkerhet resiliens kräver ofta tydliga statliga prioriteringar.
- Allvarliga säkerhetshot och den snabba AI utvecklingen påverkar forskning och innovation i bred bemärkelse, och det ställer krav på förnyelse i FoU-politiken.

Vinnova
Sveriges innovationsmyndighet

Besöksadress:
Mäster Samuelstgatan 56,
101 58 Stockholm
Telefon: 08 473 30 00
www.vinnova.se

Fakturaadress:
Vinnova, FE 34, 838 73 Frösön
Levaransadress:
Klara Norra Kyrkogata 14, 101 58 Stockholm
Organisationsnummer: 202100-521

- Forsknings- och innovationspropositionen, december 2024, innehåller konkreta förslag inom de områden kommissionen lyfter och som under 2025 börjat implementeras.

Vinnova delar Produktivitetskommissionens bedömning att Sverige i ett internationellt perspektiv presterar relativt väl inom forskning och innovation. Vinnova bedömer dock att utredningens slutsats, att detta inte motiverar någon mer genomgripande utveckling av Fol-politiken, behöver nyanseras. Vinnova anser att det pga. de stora omvärldsförändringar och den snabba teknikutvecklingen motiverar beredskap för större omläggningar av Fol-politiken. Stora geopolitiska förändringar, kraftigt ökande behov av internationella FoU-samarbeten, snabbt ökande behov av civil-militära synergier i teknikutvecklingen samt AI:s stora potential och påverkan på hela FoU- och innovationslandskapet blottar begränsningar i det svenska Fol-systemets förmågor och strukturer.

Produktivitetskommissionens analys och förslag är alltför nationell till sin karaktär. Den globala utvecklingen, som förändrats dramatiskt på senare år, respektive utvecklingen inom EU behandlas endast ytligt. Visserligen pekar kommissionen på att "globalisering och frihandel stöter på ökat motstånd och fokus på säkerhet och resiliens ökar". Men kommissionen ger inte några tydliga vägledningar i hur Sverige bör anpassa sig och förhålla policyutvecklingen till detta. Vinnova anser att det är en väsentlig brist i analysen. Mot bakgrund av förändrade omvärldsförutsättningar och en snabb teknikutveckling anser Vinnova att följande perspektiv är särskilt viktiga att beakta för fortsatt utveckling av Fol politiken:

- **Ansvarsfull och effektiv internationalisering**

Vinnova stödjer att det är viktigt att "betona handelns stora betydelse för länders produktivitet, utveckling och långsiktiga välbefinnande" och att Sverige i varje läge bör göra det. Detta är dock ingen vägledning för policyutveckling när frihandel och marknadsprinciper kraftigt begränsas av geopolitisk maktkamp. I en värld präglad av minskad globalisering och ökade säkerhetspolitiska spänningar behöver Sverige inte bara anpassa sig till, utan aktivt bidra till att forma och dra nytta av EU:s satsningar. En modern produktivets- och innovationspolitik kan därför inte utformas som om den vore nationellt avgränsad. Tvärtom bör den strategiskt och kraftfullt verka för att forsknings- och innovationssystemet i högre grad proaktivt och strategiskt nyttjar internationella samarbeten till sin fulla potential.

- **Integrering av säkerhets- och dual use-perspektiv.**

Det förändrade säkerhetspolitiska läget medför också ökade krav på att säkerhets- och dual use-perspektiv beaktas systematiskt i forsknings- och innovationssystemet. Detta har betydelse för såväl prioriteringar som styrning och genomförande av Fol-politiken.

- **AI som påverkansfaktor för Fol-systemet.**

Utvecklingen inom artificiell intelligens påverkar förutsättningarna för hela forsknings- och innovationssystemet och skapar nya behov och möjligheter av analys, uppföljning och anpassning inom Fol-politiken. Vinnova stödjer utredningens förslag inom området digitalisering, men ser behov av en mer kontinuerlig och adaptiv policyutveckling med framsynt användning av AI i ett snabbt föränderligt teknologiskt landskap.

Betydelsen av systemförändrande innovation

Produktivitetskommissionen anser "... att statliga interventioner krävs för att möjliggöra en hållbar klimatomställning – genom fungerande energiförsörjning, bättre tillståndprocesser, samhällsplanering m.m." Kommissionen anser att kostnadseffektivitet bör vara en vägledande princip vid utformning av klimatpolitiken. Vinnova stödjer i grunden detta. Klimatomställningen ställer stora krav på systemförändrande innovation vilket förutsätter tydliga statliga prioriteringar. Kommissionens förslag är emellertid alltför vaga för en kraftfull klimatomställning som driver svensk konkurrenskraft och produktivitetstillväxt.

Vinnova
Sveriges innovationsmyndighet

Besöksadress:
Mäster Samuelstgatan 56,
101 58 Stockholm
Telefon: 08 473 30 00
www.vinnova.se

Fakturaadress:
Vinnova, FE 34, 838 73 Frösön
Levaransadress:
Klara Norra Kyrkogata 14, 101 58 Stockholm
Organisationsnummer: 202100-521

Vinnova anser att kostnadseffektivitet är en viktig princip, oavsett vilka policyinsatser det handlar om. Däremot anser Vinnova att det är en stor brist att kommissionen inte betonar vikten av klimatomställning i värdekedjor och samhälle för ett konkurrenskraftigt näringsliv i Sverige baserat på internationellt ledande klimatprestanda. Vinnova anser definitivt att enskilda företagsstöd kopplat till innovativa projekt måste baseras på konkurrens med avseende på innovationspotential och förutsättningar att generera effekter. Processerna behöver vara konkurrensutsatta och transparenta, men de kan inte alltid vara neutrala med avseende på lösningar eller teknik.

Stora systemomställningar förutsätter banbrytande innovation (ofta, men inte alltid, baserad på banbrytande forskning) som är starkt kopplad till och ömsesidigt beroende av andra innovationer för att bli framgångsrika. Klimatomställning av industriella värdekedjor och samhällssektorer karakteriseras i hög grad av detta. Innovationsprocesserna i stora systemomställningar är mycket komplexa och framgång går inte att analysera eller förutsäga exakt. Utöver ramvillkor som ger kraftfulla incitament krävs direkta statliga FoU-stöd och uppskalningsstöd för att stödja näringslivets och samhällets klimatomställning. Produktivitetskommissionens slutsats att statligt stöd till utbyggnad av produktion av fossilfri el, från olika energikällor, kommer att behövas är ett exempel på riktade statliga företagsstöd för att säkra konkurrenskraft, klimatomställning och ett resiliellt samhälle.

Vinnova anser att Produktivitetskommissionens analys av hur det svenska Fol-systemet och Fol-policysystemet fungerar är yttlig och främst baseras på teoretiskt grundade resonemang. Empiriska analyser är få och partiella. Kommissionen refererar i sammanhanget inte till de ökade satsningar på FoU och innovationsområdet som regeringen presenterat i den senaste Fol-propositionen vilket påtagligt minskar relevansen i kommissionens analys och förslag på detta område.

Vinnova stödjer dock kommissionen i att de stödsystem som finns på plats bör ses över och förbättras. Det behöver ske kontinuerligt och Vinnova stödjer kommissionen i att detta bör bland annat genom förändringar av det existerande FoU-avdraget och baserat på bättre utvärderingar av de innovationsstöd som finns.

Vinnova stödjer kraftigt ökade satsningar på banbrytande forskning men understryker vikten av internationellt perspektiv från start. Nationella initiativ bör utvecklas med utgångspunkt att stärka Sveriges och Europas förmåga samtidigt, och därmed fungera som federerade och europeiskt samspelande instrument, inte siloifierade nationella initiativ. Pågående europeiska initiativ har redan integrerats med nya satsningar baserade på regeringens beslutade forsknings- och innovationsproposition, vilket ger möjlighet att bygga vidare på pågående initiativ i stället för att starta från noll.

Teknisk utveckling, forskning och innovation (Kapitel 3)

Vinnova kommenterar framför allt Produktivitetskommissionens förslag och bedömningar avseende teknisk utveckling, forskning och innovation.

Produktivitetskommissionens förslag

Produktivitetskommissionen ger sammanlagt 188 förslag varav 19 avser förslag inom Teknisk utveckling, forskning och innovation. De flesta förslag inom detta område är riktningssyftande snarare än rekommendationer om konkreta åtgärder.

Följande konkreta åtgärdsförslag ges:

- Etablera på försök ett antal mindre forskningsinstitut inom teknik, naturvetenskap eller medicin. Efter utvärdering bör dessa utökas eller läggas ned. På sikt kan ytterligare institut övervägas.
- Etablera på försök en ny forskningsfinansierande myndighet baserat på den brittiska myndigheten Advanced Research and Invention Agency i syfte att finansiera forskning av banbrytande karaktär.
- Slopas det permanenta stödet vid korttidsarbete eftersom stöd till företag som drabbas av problem i ett normalt konjunkturläge riskerar att hämma strukturomvandlingen.

Därutöver ger kommissionen förslag om att genomföra förslag som tagits fram i andra utredningar:

- Genomför förslagen i SOU 2025:3 som syftar till att förenkla och utvidga definitionerna av forskning och utveckling inom ramen för FoU-avdraget.
- Genomför förslaget som syftar till att förenkla beräkningsregeln samt förslagen om slopat löneuttagskrav och kapitalandelskrav i SOU 2024:36.

Några förslag är främst riktningssyftande:

- Minska antalet främjandeaktörer och antalet system för ansökningar.
- Arbeta mer med andra anställningsformer vid lärosäten såsom kombinationstjänster och professor of the practice.
- Karriärrådgivning ska erbjudas till alla doktorander.

Kommissionen ger ett antal förslag om utredningar och utvärderingar:

- Tillsätt en utredning av Research Institutes of Sweden (RISE) med fokus på organisationsform, finansiering, roll i förhållande till näraliggande myndigheter samt universitet och högskolor, det offentliga åtagandet och risken för osund konkurrens med privat konsultverksamhet.
- Utred förändringar av fåmansföretagsreglerna i syfte att dels minska snedvridningen som gynnar tillväxt i anställningar, dels beskatta samtliga onoterade andelar med samma regler.
- Se över möjligheten att undanta delägare i svenska start-ups från lönegolvets i regelverket kring arbetskraftsinvandring.
- Utred ett svenskt startupvisum.
- Tillsätt en utredning av lärarundantaget i syfte att se om det finns förändringar som skulle kunna underlätta samarbeten med aktörer utanför akademien och öka spridningen av innovationer från lärosäten.
- Ta fram gemensamma standarder för avtal avseende tolkningar av lärarundantaget respektive EU:s statsstödsregler för samarbetsprojekt mellan näringslivet och lärosäten i syfte att underlätta sådana samarbeten.
- Universitetskanslersämbetet ges i uppdrag att följa upp och utvärdera innovationskontorens arbete.

- Utvärdera huruvida forskare har tillgång till tillräckligt och ändamålsenligt stöd för att kommersialisera forskningsresultat.
- Utveckla gemensamma verktyg för ansökningsprocesserna, t.ex. en digital "en väg in"-lösning i linje med Danmarks och Finlands system.
- Utvärdera det s.k. växa-stödet och undantaget i beskattningen för vissa personaloptioner i syfte att se hur de används i dag och om de bör förbättras eller slopas.
- Skapa en struktur för utvärdering av stöden med bättre tillgång till data, krav på att stöden utformas så att de är utvärderingsbara samt att utvärderingarna utförs av en oberoende myndighet.

Vinnovas ställningstaganden

Vinnova avvisar Produktivitetskommissionens förslag om inrättande av ett antal mindre forskningsinstitut. Kommissionen har inte tydligt visat hur ytterligare institut skulle stärka det svenska FoU-systemet. Riskerna för ökad komplexitet och ökade kostnader är betydande. En förutsättning för att inrätta ytterligare institutioner är att en fördjupad utredning görs, framför allt en utredning av hur institutssystemet skulle kunna utvecklas. Institutsbildningar kring lärosäten finns emellertid i olika former. Det är rimligt att institutsformer utvecklas i anslutning till lärosäten för att stärka olika funktioner i anslutning till deras verksamhet. Flera sådana processer pågår också.

Vinnova stödjer utredningens förslag att kraftfullt öka satsningarna på banbrytande forskning. Vinnova avvisar däremot förslaget om inrättande av en ny myndighet för detta i likhet med ARIA i Storbritannien. Vinnova föreslog ökade satsningar på banbrytande forskning och innovation samt nya instrument för detta inför den senaste forsknings- och innovationspropositionen.

- I det sammanhanget föreslogs att ett nytt instrument i linje med det tyska SPRIN-D skulle inrättas i Sverige. SPRIN-D bygger i stor utsträckning på samma principer som DARPA-principer, men baseras på förkommersiell upphandling som är förenligt med EU:s statsstödsregler. Detta skulle samtidigt ha stor potential att stärka kopplingarna till det samlade upphandlingssystemet.
- Regeringens Fol-proposition, december 2024, gav starkt stöd till Vinnovas förslag och en mycket stor satsning på "Excellenskluster för banbrytande forskning och innovation" beslutades, i samverkan mellan Vinnova och Vetenskapsrådet. Inom ramen för denna satsning kommer Vinnova att utveckla ett nytt instrument för att stödja banbrytande forskning och innovation i linje med SPRIN-D i Tyskland, ARIA i Storbritannien och DARPA i USA. En första pilot genomförs under 2026 i linje med den utveckling som nu sker på EU-nivå kopplat till EIC
- Vinnova anser inte att det i nuläget bör skapas en särskild myndighet för banbrytande forskning, i likhet med ARIA i Storbritannien. Det finns dock motiv till att omstrukturera den statliga Fol-finansieringsstrukturen, i linje med grundprinciperna i den s.k. FoFin-utredningen. I en sådan samlad omstrukturering skulle det kunna vara motiverat att en del i en sådan struktur skulle ha huvudansvaret för instrument för att stödja banbrytande forskning och innovation. Det är förvånansvärt att Produktivitetskommissionen i det här sammanhanget inte refererar till och diskuterar principer och förslag i FoFin-utredningen.
- Om en ny DARPA-inspirerad finansiär etableras bör den designas som en europeiskt federerbar nod – inte en nationell silo. Betänkandet argumenterar för en DARPA/ARIA-inspirerad försöksverksamhet. Samtidigt pilottestar EU genom EIC 2026 en ARPA-inspirerad ansats via "Advanced Innovation Challenges". Sverige bör därför undvika att bygga en parallell struktur som inte kan samspela med EIC:s stage-gate och challenge-logik. I stället bör en svensk mekanism utformas för federerade europeiska utmaningar (gemensam problemformulering, kompatibla urvalskriterier, samfinansiering, gemensamma marknadssignaler och testmiljöer). Praktisk evidens för potentialen finns: SPRIND driver "Anti-Drone Response 2.0" i nära samarbete med Vinnova, och detta visar hur gränsöverskridande

utmaningar kan byggas operativt. Mot denna bakgrund bör eventuellt myndighetsbygge i Sverige i första hand vara en uppskalning/spin-out av redan igångsatta DARPA-liknande arbetssätt, snarare än ett helt nytt "grönt fält"-bygge. (Det minskar genomföranderisk, kortar startsträckan och stärker kompatibilitet med europeiska instrument.)

Vinnova stödjer förslaget om att utveckla FoU-skatteavdraget och har i remissvar kommenterat förslagen i SOU 2025:3. Vinnova har inga synpunkter på förslagen på förändringar i stödet vid korttidsarbete eller förslagen i SOU 2024:36. Vinnova stödjer också kommissionens förslag om att utreda ett svenskt startupvisum.

Vinnova är i grunden positiv till Produktivitetskommissionens förslag om utredningar, utvärderingar och riktningorienterade principer. Vinnova vill emellertid understryka betydelsen av att utredningar och utvärderingar baseras på systemperspektiv så att konkreta förslag baserat på dessa genererar positiva systemeffekter. Ett färre antal bredare utredningar och utvärderingar bör ha väsentligt bättre förutsättningar att bidra till detta än ett större antal avgränsade utredningar och utvärderingar.

Produktivitetskommissionens bedömningar

Betydelsen av samarbeten mellan akademi och näringsliv

Produktivitetskommissionen hävdar att "... samarbeten och samverkan mellan akademi och näringsliv är en viktig faktor för företagets investeringar i FoU". Kommissionen menar att sådana samarbeten är en internationell konkurrensfördel för Sverige.

Produktivitetskommissionen diskuterar även samverkansprogram mellan akademi och företag, med referens till Strategiska innovationsprogram och Impact Innovation. Kommissionen konstaterar att "syftet med programmen är att främja samverkan mellan aktörer för att lösa problem på områden som är intressanta för näringslivet, akademien och staten". Sådana program kan, enligt kommissionen, "... motiveras utifrån koordineringsmisslyckanden och problem för kollektivt handlande (s.k. *collective action-problems*) när flera aktörer ska interagera". Kommissionen pekar på viktiga balansgångar i utformningen av sådana program. En dimension som kommissionen lyfter i det sammanhanget "... är i vilken utsträckning programmen uppmuntrar mer banbrytande innovation". Man pekar också på att det finns risk att stora och etablerade aktörer får stort inflytande över programmet.

Vinnovas ställningstagande

Vinnova håller helt med Produktivitetskommissionen om att samverkan mellan akademi och näringsliv är en viktig faktor för företagets FoU-investeringar. Det är också en internationell konkurrensfördel för Sverige. Sverige har en lång historia av samverkansprogram mellan näringsliv och akademi, som i viktiga avseenden är internationellt unik. Kommissionen diskuterar kortfattat samverkansprogram, med referens till några sådana program. Kommentarer om sådana program är allmänna och principiella. De saknar konkretion ifråga om programmens betydelse och behov av sådana framöver. Dessutom ger diskussionen ett historielöst intryck, då enbart några få program nämns.

Direkta statliga FoU-stöd och FoU-skatteavdrag

Produktivitetskommissionen diskuterar fördelar och nackdelar med direkta FoU-stöd jämfört med FoU-skatteavdrag. Kommissionen konstaterar att många andra länder ökat andelen FoU-skatteavdrag och att även Sverige gjort det, Sverige har dock en lägre andel FoU-skatteavdrag jämfört med många andra jämförbara länder.

Vinnova
Sveriges innovationsmyndighet

Besöksadress:
Mäster Samuelstgatan 56,
101 58 Stockholm
Telefon: 08 473 30 00
www.vinnova.se

Fakturaadress:
Vinnova, FE 34, 838 73 Frösön
Levaransadress:
Klara Norra Kyrkogata 14, 101 58 Stockholm
Organisationsnummer: 202100-521

Kommissionens resonemang är principiella och inte baserade på några egna empiriska analyser. Man hävdar att "... skattesubventionerna främst uppmuntrar mer inkrementell utveckling på kortare sikt [medan] direkta stöd [kan] användas för att uppmuntra projekt som möjligen har högre risk och längre tid till kommersialisering". Kommissionen menar också att "... det är.... lättare att rikta direkta stöd mot sektorer eller projekt som bedöms vara förknippade med stora överspillningseffekter".

Produktivitetskommissionen menar emellertid att "nackdelen med direkta stöd är att de riskerar att snedvrider konkurrensen och att det är oklart huruvida finansören har kompetens att välja de bästa projekten ur ett samhällsekonomiskt perspektiv". Kommissionen menar även att [det] finns risk för lobbyism, att vissa företag blir experter på ansökningar och att stora företag gynnas på bekostnad av små". Kommissionen hävdar att "fördelen med skattestöd är att de inte förväntas snedvrider i samma utsträckning, framför allt eftersom ingen extern beslutsfattare väljer exakt vilka projekt som ska få stöd. Så länge företaget håller på med det som ingår i definitionen av FoU kan företaget få stödet för vilket projekt som helst." Man menar dock att "den stora nackdelen med skattestöd är sannolikt dödviktseffekterna, dvs. att staten finansierar mycket FoU som skulle ha utförts ändå".

Produktivitetskommissionen pekar på att "FoU-avdraget har kritiserats för att det är svårt att tillämpa eftersom det inte är självklart, vare sig för företag eller för Skatteverket, vad som ingår i FoU och [att] detta [skapar] osäkerhet kring avdraget, vilket kan minska incitamenten eller möjligheterna att göra den tänkta investeringen". Kommissionen menar också att detta sannolikt drabbar företag med mindre resurser hårdast". Produktivitetskommissionen föreslår därför, i enlighet med förslagen i SOU 2025:3, att definitionerna av forskning och utveckling inom ramen för FoU-avdraget ska förenklas och utvidgas.

Vinnovas ställningstagande

Vinnova håller med om Produktivitetskommissionens principiella resonemang om direkta FoU-stöd jämfört med FoU-skatteavdrag. Vinnova stödjer även kommissionens förslag om justeringar i nuvarande FoU-skatteavdrag. Vinnova anser emellertid att Produktivitetskommissionens slutsatser vad gäller hur Sverige bör balansera direkta FoU-stöd och FoU-skatteavdrag är oklara och att det saknas resonemang om behov av direkta FoU-stöd för svensk konkurrenskraft och produktivitetstillväxt. Det saknas också diskussion om olika typer av direkta FoU-stöd och dess olika funktioner. Noteras bör i det sammanhanget att FoU-stöd till samverkansprogram är en typ av direkta FoU-stöd, med många varianter. En annan typ av direkta FoU-stöd är tidig finansiering av innovativa projekt, ofta banbrytande, i nystartade företag. Även sådana direkta stöd har olika varianter.

Behov av ökat fokus på banbrytande forskning – ny forskningsfinansiär

Produktivitetskommissionen hävdar att "systemet med externa forskningsfinansiärer och sakkunnig-granskning av ansökningar tenderar att missgynna mer riskfyllda och nyskapande forskningsprojekt." Det gör man med hänvisning till internationell forskning. Kommissionen för fram ett antal hypoteser varför det är så, men drar inga tydliga slutsatser om vilka de faktiska förklaringsfaktorerna är. Produktivitetskommissionen menar att "förutsättningarna att bedriva forskning med hög risk kan vara sämre om projekt behöver definieras i förväg, om det finns hinder mot att ändra riktning när oväntade upptäckter görs, eller vid behov av kontinuerliga resultat för att få ny finansiering." Kommissionen menar att "långsiktig och friare finansiering skulle.... kunna förbättra förutsättningarna". Produktivitetskommissionen hävdar även att "... nyskapande forskning [har] högre potential att få teknologiskt genomslag och därmed direkt bidra till produktivitetens utvecklingen". Kommissionens slutsats är att det därför "ur produktivitetssynpunkt vore.... fördelaktigt om denna typ av forskning premierades i högre utsträckning".

Produktivitetskommissionen föreslår en ny forskningsfinansierande myndighet liknande den brittiska myndigheten *Advanced Research and Invention Agency* (ARIA), som i grunden baseras på DARPA-

liknande principer. Kommissionen konstaterar att "en av förutsättningarna för att en sådan organisation ska fungera är att rekryteringen av lämpliga programdirektörer fungerar och att en dynamisk, riskbejakande och drivande arbetskultur etableras".... "Därutöver krävs ett flexibelt regelverk som möjliggör ett snabbfotat agerande." Kommissionen noterar att det inte är givet hur man skapar en sådan organisation och en sådan kultur som krävs för sådana processer och arbetssätt som DARPA, ARIA och SPRIN-D tillämpar.

Vinnovas ställningstagande

Vinnova håller med Produktivitetskommissionens analys av behov att stärka banbrytande forskning. Vinnova vill understryka att det är mycket viktigt att utforma processer, kriterier och bedömningar så att förutsättningarna för banbrytande forskning och innovation är goda i olika typer av satsningar. Detta behöver kontinuerligt utvecklas. Produktivitetskommissionens analys är emellertid yttlig och svepande. Den saknar även konkretion.

Vinnova gav ett antal förslag för banbrytande forskning och innovation inför regeringens senaste Fol-proposition, som presenterades i december 2024. En central del i detta var att utveckla kraftfulla satsningar på banbrytande forskning och innovation samt att dessa satsningar bör utformas så att de accelererar utvecklingen från grundläggande forskning till innovation och industriell uppskalning. En del av detta förslag var att utveckla ett nytt instrument i linje med tyska SPRIN-D.

Regeringen gav i Fol-propositionen starkt stöd till Vinnovas förslag och en mycket stor satsning på "Excellenskluster för banbrytande forskning och innovation" beslutades, i samverkan mellan Vinnova och Vetenskapsrådet. Inom ramen för denna satsning kommer Vinnova också att utveckla ett nytt instrument för att stödja banbrytande forskning och innovation, baserat på förkommersiell upphandling, i linje med SPRIN-D i Tyskland..

Tydligare rollfördelning och starkare drivkrafter för lärosäten

Produktivitetskommissionen anser att "styrningen och finansieringen av universitets- och högskolesektorn bör förändras i syfte att uppnå en tydligare rollfördelning bland lärosätena, uppmuntra en prioritering av resurser till starka forskningsmiljöer och stärka lärosätenas drivkrafter att prestera väl. Kommissionen anser att resurser inte i tillräcklig omfattning koncentreras till starka forskningsmiljöer. Man konstaterar i det sammanhanget att avancerad forskningsinfrastruktur är viktig och att sådan kan vara kostsam, och att "allt dyrare instrument och annan utrustning krävs". Detta talar för att en större del av forskningsmedlen bör koncentreras till starka forskningsmiljöer.

Produktivitetskommissionen diskuterar också innovationsstödssystemen kring lärosäten. Kommissionen anser "... att stödssystemen kring lärosätena för att ta hand om idéer och uppfinningar från forskningen har stärkts med tiden, men att de skulle kunna fungera bättre än i dag". Kommissionen ter i det sammanhanget lärarundantaget, att stödssystemen fungerar olika vid olika lärosäten samt okunskap om företagande och immateriella tillgångar bland studenter och forskare.

"Produktivitetskommissionen bedömer sammantaget att prestationskraven på lärosätena behöver höjas, att lärosätenas organisatoriska kapacitet behöver stärkas och att rollfördelningen behöver tydliggöras." Kommissionen menar att "starkare drivkrafter kan uppnås bland annat genom att medelstilldelning kopplas till uppnådda resultat, såsom exempelvis prestationer inom olika områden eller genomförda förändringar".

Här pekar kommissionen på olika möjliga sätt att uppnå detta – överenskommelsebaserat eller ett system baserat på sakkunniggranskning. Produktivitetskommissionen menar att den samlade

styrningen bör ses över och förändras i syfte att uppnå dessa mål. Kommissionen ger emellertid inget konkret förslag på hur detta bäst uppnås.

Vinnovas ställningstagande

Vinnova instämmer i att incitamentsstrukturer och styrning kring lärosäten behöver stärkas. En översyn är därför rimlig. En sådan har också nyligen tillsatts. Det har länge varit en viktig fråga i svensk forskningspolitik. Det är dock inte självklart hur detta bäst görs. Detta bör inkludera innovationsstöd kring lärosäten. I sammanhanget är det viktigt att se på hur hela systemet för forskning, innovation och Fol-finansiering fungerar.

Digitalisering och AI (Kapitel 4)

Produktivitetskommissionens kapitel 4 betonade att digitalisering och AI är avgörande för att lyfta Sveriges produktivitet och välbefinnande. Genom rekommendationerna 4.4.1–4.4.6 presenteras en handlingsplan för att undanröja hinder och katalysera den digitala transformationen.

Vinnovas ställningstagande

Drygt tre månader efter betänkandet kan vi konstatera att flera av förslagen redan omsätts i konkret politik, vilket är mycket positivt. Vinnova stödjer kommissionens analys om vikten av att fortsätta driva på arbetet med interoperabilitet, datadelning, investeringar i förvaltningsgemensam infrastruktur och regelutveckling. Vinnova understryker ytterligare vikten av att utveckla den finansiella styrningen.

Vinnova påminner om vikten av att stärka förmågan att utveckla Sveriges policy inom digitaliseringsområdet med ett nationellt samordnat, tydligt och kraftfullt internationellt perspektiv som integrerar forskning och innovation från start. Kopplingarna mellan nationell Fol policy avseende exempelvis europeiska initiativ för data på olika områden och nationell implementering av viktiga sektorsansvar idag sällan når sin fulla potential. Vinnova lyfter områden som precisionshälsa och kompetensutveckling som exempel på detta. I detta sammanhang vill Vinnova peka på att det är viktigt att koppla satsningar på data till resurser inom beräkningskapacitet och säkra miljöer.

Kapitalförsörjning (Kapitel 6)

Produktivitetskommissionen betonar betydelsen av en fungerande kapitalförsörjning är avgörande för svensk och europeisk innovationsförmåga och konkurrenskraft. Kommissionen föreslår därför att Sverige ska verka för integrerade kapitalmarknader i EU och Norden. Den föreslår också att lagen om utländska direktinvesteringar bör utvärderas.

Vinnovas ställningstagande

Vinnova stödjer rekommendationerna om att verka för integrerade EU-kapitalmarknader, och påtalar värdet av att i brist på sådana agera på möjligheter ur ett nordiskt perspektiv. Vinnova stödjer även förslaget att utvärdera lagen om utländska direktinvesteringar.

Klimat- och industripolitik (Kapitel 8)

Vinnova avstår från att kommentera utredningens förslag inom klimat- och industripolitik, och hänvisar till vårt yttrande avseende (SOU 2025:107).

Principiella ståndpunkter från Vinnova i frågan är att myndigheten ser stor potential och betydelse i EU's kommande ramprogram och den föreslagna europeiska konkurrenskraftsfonden. Det bör ses som en möjlighet att avsevärt stärka integrationen av policy som rör säkerhet, konkurrenskraft och omställning. Säkerhets- klimat-, innovations- och industripolitik bör stärka varandra. Ur ett teknologiperspektiv finns stora synergier.

Vidare påminner Vinnova om att klimat- och miljöfrågor är centrala ur ett säkerhetsperspektiv, vilket exempelvis Storbritanniens nyligen publicerade analys visar.

<https://www.gov.uk/government/publications/nature-security-assessment-on-global-biodiversity-loss-ecosystem-collapse-and-national-security>

Offentlig sektor – kommuner och förvaltning (Kapitel 13)

Vinnova avstår från att kommentera förslagen i detalj men gör ett principiellt ställningstagande.

Offentlig sektors förmåga att använda upphandling strategiskt och samordnat för att snabbare implementera och dra nytta av produktivitets- och kvalitetsstärkande innovationer behöver stärkas. Forskning och policyanalyser från både OECD och EU visar att offentlig upphandling är ett av de mest kraftfulla verktygen för att accelerera hållbar omställning, stärka samhällets resiliens och öka Europas långsiktiga konkurrenskraft. Detta inkluderar:

Att fungera som en kvalificerad första kund till innovativa lösningar – en central mekanism som både OECD och EU framhåller som nödvändig för att minska marknadsrisker, påskynda kommersialisering och möjliggöra bred implementering av nya tekniker.

Att kunna skala lösningar som fungerar, genom att säkerställa att innovationsvänliga upphandlingsmodeller inte stannar i pilotfasen utan får systemeffekt. EU:s och OECD:s analyser understryker vikten av institutionell kapacitet, kompetens och styrning för att åstadkomma detta. I detta avseende har Sverige idag betydande utmaningar, vilket bör adresseras.

Att samverka nationellt och internationellt för att skapa aggregerad efterfrågan, särskilt för ny teknik som fossilfria och klimatpositiva lösningar. Sådan samordnad efterfrågan lyfts i både EU:s Net-Zero Industry Act och OECD:s arbete om missionsorienterad innovation som en kritisk faktor för att ge den privata sektorn investeringssignaler och skala teknologier som är avgörande för klimat, säkerhet och välfärd. Här finns goda nationella exempel med potential att skalas upp.

Genom att stärka dessa förmågor kan offentlig sektor öka sin innovationskraft, bidra till ökad säkerhet och robusthet i samhället samt ge Sverige och EU bättre förutsättningar att möta framtida utmaningar.

I detta ärende har generaldirektör Darja Isaksson beslutat. Direktör Göran Marklund har varit föredragande.

Darja Isaksson